

Артеменко Т. С., спеціаліст вищої категорії, викладач товарознавчих дисциплін,
ВСП «Київський торговельно-економічний фаховий коледж Київського національного торговельно-економічного університету»

ЦІННІСНО-МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТОРГІВЛІ

В сучасних умовах докорінних змін потребує велика кількість ланок суспільного життя, серед яких важливе місце належить системі освіти. Орієнтація сучасної професійної освіти на виховання професіоналів торгівлі потребує не тільки ретельної фахової підготовки студентської молоді, але й широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських норм та ціннісно-сислової сфери, що закладається у стратегію і тактику модернізації суспільного життя. У зв'язку з цим виникає проблема організації системи професійної підготовки, що забезпечувала б цілеспрямоване формування необхідного рівня ціннісно-моральних якостей майбутнього фахівця [1].

Необхідність формування моральної, гідної, здатної до відповідального вибору людини робить особливо актуальною проблему її морально-ціннісної орієнтації.

Особливістю вищої освіти є те, що майбутні фахівці повинні отримати не лише якісні фахові знання, а й виробити ціннісні орієнтири, які засвідчують їхній професійно-творчий розвиток у майбутній професійній діяльності. Вони також мають набути такі важливі компоненти освітньо-професійної підготовки, як ціннісний, особистісний, професійно-соціальний, екологічний.

Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців торгівлі суттєво залежить від ступеня оволодіння та засвоєння ціннісних орієнтацій, формування професійних переконань. Соціологічні опитування підтверджують, що нині спостерігається різке зниження інтересу молоді до ціннісного аспекту майбутньої професії, натомість чільне місце займають прагматичні та раціональні підходи до професійної діяльності в майбут-

ньому. Тому важливим завданням освіти є формування ціннісно-сміслової сфери безпосередньо студентів.

У сучасному суспільстві звертається увага на такі якості фахівця, як професійна компетентність, широкий професійний кругозір, рівень загальнокультурної та професійної підготовки, вміння ефективно використовувати отримані навички та знання.

Однією з найважливіших складових професійної діяльності сучасних здобувачів освіти, майбутніх фахівців, є моральні якості особистості як складової професійної культури, яку можна характеризувати як вираз зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, продуктивно реалізованої в професійній діяльності.

У житті людини моральні цінності відіграють дуже важливу роль. Моральний вибір у власному розумінні слова – це не просто вибір тільки особистої позиції в житті, а й вибір граничних для особистості цінностей, котрі стоять за нею.

Тому розгляд моральних якостей особистості як складових професійної культури слід розпочати з визначення поняття «мораль». Пізнання такого об'єкта, як мораль ускладнюється тим, що воно є багатозначним. Це проявляється в широкій різноплановості трактувань і визначень вищезазначеного поняття. Термін мораль визначив ще Цицерон (від лат. *Mores* – загальноприйняті традиції, правила) – прийняті в суспільстві уявлення про гарне та погане, правильне і неправильне, добре та зле, а також сукупність норм поведінки, що витікає з цих уявлень. У процесі історико-культурного розвитку поняття «мораль» наповнювалося різним змістом. У суспільній свідомості мораль стали розуміти як реальні явища (звичаї суспільства, сталі норми поведінки, оціночні уявлення про добро, зло, справедливість тощо). Поняття «мораль» ототожнюються (або розмежовується) із поняттям «моральність».

Таким чином, мораль означає систему цінностей та ідеалів, які відображають рівень розвитку окремої особистості і суспільства в цілому. Актуальною є етична категорія «моральність», яка в широкому розумінні є синонімом «моралі» і, водночас, ядром та показником розвитку кожного індивіда. Як сутність моралі, вона визначає особливості світогляду, поведінки особистості та результати діяльності майбутнього фахівця.

Отож, для майбутнього фахівця торгівлі важливо бути моральним, мати моральні переконання, котрі у свою чергу відповідають моральним поглядам. За таких умов у професійній діяльності фахівця не буде розбіжностей між словом і ділом, він буде гідним прикладом для наслідування. В основі

моральних переконань, морального світогляду, моральних цінностей лежать моральні почуття (запити, оцінки, ставлення, спрямованість духовного розвитку особистості, які лише тоді стають компонентом моральних переконань особистості, коли є внутрішнім стимулом до моральної поведінки). Наявність і характеристика моральних почуттів пов'язана зі сформованістю мотиваційної основи для професійної діяльності працівника.

Характеристикою особистісних якостей майбутнього фахівця є також система моральних цінностей, на основі яких виробляється стійка суспільна позиція особистості, яка формується на світоглядній основі, мотивах поведінки і виявляється як властивість особистості в різних умовах. Таку позицію ще називають спрямованістю моральної поведінки, яка виступає дієвим регулятором стосунків у сфері професійної діяльності.

Психологічною основою моральної поведінки особистості виступають моральні звички, які визначаються як корисні для суспільства стійкі форми поведінки, що стають потребою і здійснюються за будь-якої ситуації та умов.

Звички як стереотипні дії, що визначаються зміцнілими потребами, дають змогу без великого нервового напруження виконувати дії, які відповідають засвоєним знанням і оціночним відносинам. Лише через самовиховання звичок моральної поведінки, які діють у будь-яких життєвих ситуаціях відповідно до сформованих моральних переконань, у майбутніх фахівців можна сформувати довільну поведінку, а відтак – і моральні якості.

Наявність звичок моральної поведінки є, безумовно, важливим підґрунтям для формування професійно значущих соціальних і моральних якостей фахівця, які є важливим показником високого рівня професійної культури фахівця.

Загальною основою для самоствердження людини як творчої особистості виступають цінності, що виражають не тільки моральну орієнтованість, а й ціннісний сенс поведінки людини.

Поняття «цінність» функціонує у філософській, психологічній науках і в його основу покладено наявність у певних предметах, явищах, доволішній природі ознак і властивостей, які відображають їхню значущість для людини чи суспільства, тобто якість чи властивість предметів, явищ і т. д., котрі становлять актуальну потребу особистості.

Цінності набувають соціального сенсу, реалізуються і впливають на свідомість і поведінку особистості лише в тому разі, якщо вони глибоко усвідомлюються і сприймаються особистістю як ціннісні орієнтації в світі людських потреб і, передусім, моральних.

На сучасному етапі для фахівця важливими є і соціальні якості: громадянська активність і стійкість переконань, патріотизм, толерантність, соціальна активність, емпатія, рефлексія (здатність до самооцінки), екстравертність, емоційна врівноваженість, уміння здійснювати комунікативну взаємодію в різних сферах; та моральні якості: чесність, відповідальність, принциповість, науковий світогляд, висока загальна культура та ерудиція, сила волі, почуття гумору, порядність, охайність, дисциплінованість, вимогливість, креативність [2; 3].

Отже, для професійного становлення необхідні не тільки знання, які дає сучасна вища школа, а й певні особистісні якості людини та її вибір і бажання працювати за обраним фахом. Як показує досвід і аналіз наукових джерел, в основі будь-якої діяльності лежить, як правило, мотивація особистості.

Основними якостями фахівців є відповідальність, організованість і практичність. Взагалі їх можна об'єднати в такі чотири групи якостей працівників торгівлі, якими вони мають володіти в сучасних умовах:

– професійно-ділові: професіоналізм, стратегічне і тактичне мислення, відповідальність, прагнення до професійного росту, ініціативність, уміння взаємодіяти з людьми тощо;

– адміністративно-організаційні: оперативність, доводити справу до логічного завершення, послідовність, вміння організовувати свій час і т. ін.;

– соціально-психологічні: розум, психологічна компетентність, лідерські здібності, уміння керувати своєю поведінкою та психологічними станами, толерантність, почуття гумору, здатність до самооцінки тощо;

– моральні: патріотизм, національна свідомість, порядність, почуття обов'язку, людяність, чесність, повага гідності іншої людини, доброзичливість, громадянська позиція, та інші морально-вольові якості.

Висновки. Майбутній фахівець торгівлі повинен мати певні ціннісно-моральні якості, які ґрунтуються на професійній компетентності, організаторському таланті та особистісних моральних якостях, таких як: гуманізм, чесність, відповідальність, працелюбність, справедливість тощо, які не існують автономно, а є проекцією об'єктивного внутрішнього світу фахівця і тих цінностей, які він обирає.

Список використаних джерел

1. Формування компетентного фахівця в інноваційному освітньому середовищі України : зб. матеріалів XXIII міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. М. О. Мороз, Ю. В. Ївженка. Бар : Редакційно-видавничий центр КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», 2021. 248 с.
2. Зубра А. С. Культура особистості як духовна цінність : Посіб. для педагогів, вихователів, вчителів, студентів. Мн.: Універс, 2001. 184 с.
3. Воронцова Е., Ївженко Ю. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти I–II рівнів акредитації. *Зб. наук. праць: Нові технології навчання*. 2020. № 93. С. 58–69.